

על ירגזים ואנשים

שרה ברפמן: לירגזי עלי כד; שיר השירים אשר לו; איורים ועטיפה: אלק בורנשטיין; הוצאת לילך; 1997; 30 עמ'

סיפור פיוטי מיוחד על ירגזי, ציפור־שיר קטנה, יפת־גוונים, אורח־קבע בארצנו. הירגזים חיים יחדיו כזוג נאהבים כל ימיהם.

זוג ירגזים קבעו להם משכן בתוך כד במרפסת, וכך צמח לו סיפור מרתק על אהבה, ידידות, תקווה והתחלה מבראשית.

להלן סיפור המעשה מפי המחברת שרה ברפמן: פעם התגוררנו בצריף קטן, בין בתים רבים, ללא פיסת־ארמה מצמיחה, פרט לאיזודרכת, ורק בשלכת הרעיפו השמים את תכלתם, ומצהלות־הציפורים לא נצטהלו בין ענפי־העצים. יום אחד נטשנו את הצריף ובאנו אל נחלתנו. ומי קידם את פנינו? ציפור־שיר קטנה רבת־יופי ולה "גלימה לימונית עליוה, צחצוחי־שחור בראשה, ולצוארה עניבה שחורה". הירגזי היטיב לשיר והפקיע מגורנו צלצלי־פעמונים, ומאז זכו לשמים נפלאים ולחסדי־האל: לימים נשתבחה האדמה בעצים ובפרחים ובכלי־כסף למיניהם באו להרנין בעלותם ולהקים בו זרע. בווגות באו חזקי וחזקית, בני הסבכי וזוג הפלבלים. וגם הירגזים באו ונטעו עצמם בגן, ובאביב באו משפחות מטופלות לרוב. מנין באו? מסתבר שההורים הצניעו את הסוד מעיניהם אחת־עשרה שנים תמימות.

במרוצת הסיפור אנו עדים לשיח אינטימי של זוג ירגזים, עם שהירגזית מבטיחה לרפד את הקן בשערות־עוים ובאניצים, ואילו בן־זוגה מבקש ממנה לרפד את קינם בביצים, ורק אז ישא את קולו המקסים. ואז מתפעם קולה: "כי קולך יערב לי/ קול דודי הפעמונים/ וכבר מלאה ערשנו ביצים..." בשילוב המופלא של השניים מהדרת גם בת־קולם של זוג הנאהבים האנושיים, ובכך נוצרה מלאכת־מחשבת, שיח מפעים, מכושם בניחוח שיר־השירים, מעין צימדה מוסיקלית מתרוננת ומכמירת־לב. בסופו של דבר מתגלה לנו סוד־קינם של בני הירגזי בבטנו של כד־חרס במרפסת הבית, אשר אל תוך צווארו ביקשה סולי, הבת, להכניס את ידה ולנקותו כדי לתת בו נוריות ופרחים שונים. אותה שעה נזעק הירגזי בחרדה: "הבא מבול? קץ כל בשר?" מועקה זו נתבהלה הילדה שבלי־משים שיחתה את בית קינם של הירגזים. מסתבר שדרך צוואר־הכד חמקה ירגזית פעמים אין־ספור. וכיוון שנשתכח הכד ויתרה הירגזית משום־מה על מקום־משכנה בין ענפי־העצים וירדה לקגן בינות כלים עוובים ונטושים. אך הומר לא תם: "הכל אבד/ אך את נותרת לי וללבבי/ בואה דודי/ ונתחיל הכל

מחדש..."

היטיבה משפחתה של שרה בריפמן לעשות בהוצאה לאור של סיפור מקורי זה. ומאהבת־השירה טרחה האמנית, נטע אבידר, והתקינה את הספר ללא דופי, ואף תרמה ציור רענן משלה, והספר כולו – תאוה לעיניים. את הציורים היפים, פרט לאחד, כאמור, אייר אלק בורנשטיין, לשעבר בכיתתה של המחברת בבית הספר היסודי בתל־אביב, וכיום יושב בפריז. לכאורה נועד הספר הזה לילדים, אך המשמעות הסמלית המפכה בשורות הפיוטיות, מדברת גם אל לבם של הגדולים. לדברי אליהו ברפמן, שהיה לו הספר במגירה שנים, זה היה לרוח־הענווה של רעייתו, שרה, ועם פרסומו דומה שהירגזי ניצל ממתנת־נשיקה. זהו אפוא סיפורה הפיוטי של שרה ברפמן, וקולה הנאמן והרוטט הגיע אלינו. חברים מקשיבים להקולה. ■

שמואל רגולנט

כל אחד הוא סוכן סמוי של האומה

פנינה עמית: קשר חוץ; הוצאת כרמל; 205 עמ'; 1997

יעל כהן היא מורה לעברית בבתי הספר של הקהילה היהודית בלוס אנג'לס. היא נשואה לשחקן אמביציוזי, ובאה בעקבותיו להגשים את חלומה להשתלב בתעשייה ההוליוודית. יש לה ילד קטן, מכונת ישנה, ואחר הצהריים היא יושבת על כוס קפה עם שכנותיה היהודיות. הזמן הוא ראשית שנות השבעים, והאטמוספירה הפוליטית - לוהטת.

יום אחד נקלעת יעל, גיבורת רומן המתח, "קשר חוץ", ללבריינט פוליטי אניגמטי, מהסוג הזה, שכל מיני מחברי ספרי מתח אוהבים להיכנס לתוכו: עולם חשאי ונכלולי בו מסתובבים בהבעת פנים קפואה סוכנים סמויים,

והעולם ברומן המתח של עמית, אינו מצליח להתרומם לגבהים הנחוצים לשם בניית רומן קאנוני. הריבוד הפסיכולוגי דל מדי, הדמויות צנומות על פי מידתן השבולנית, ואין כמעט עומק פסיכולוגי, ולו גם כזה שיאפשר בניית קומה שניה של פרשנות פסיכולוגית, כנהוג בכמה ספרי מתח, שמצליחים להנחיל קצת עומק לעלילה שיגרתית. המחברת הסתבכה. היא הסתבכה, מפני שלא התירה לגיבורה שלה מרחב הולם להתפתח למקומות נסתרים, סמויים מהעין ובלתי צפויים, שהיו עשויים להעניק לטקסט את העומק הפסיכולוגי הכל כך נדרש. תחת זאת היא מפתלת את העלילה ומכניסה גיבורים נוספים ובלתי נחוצים לתמונה, כמו נער ערבי שמת להפוך לטרוריסט, או איזו סוכנת בין מודקנת. זאת בזמן שמה שמעניין מהמורים לעברית בבית הספר היהודי

אורה לוטן

פסטיבל משוררים 1997

אני שהגעתי לכאן
משפּה יומימית של שְׁדָה
מִכְפָּר שוֹלֵי שֶׁבְּגָלִיל
(הַתְחַתְּזוֹן)
בֵּין צִפְרִיה לְצִפְרִיה
בֵּין פְּעֻמוֹן לְפְּעֻמוֹן
סוֹפְרֹת בְּמַחְרוֹת תְּרָדוֹת.
גְּבִי אֶל חוֹמוֹת הָעִיר
מִפְרָת עֵתִים שֶׁהָיוּ
מֵאַחַה לְרַגְעִים חוֹלְפִים
חֲבִלֵי אֲמוֹנָה.

מְשׁוֹרְרֵי עוֹלָם בְּגִי
מִשְׁכָּנוֹת שְׁאֲנָנִים
קִשְׁתֵּית עֵינֵיהֶם רְחֵבָה
קְשׁוּבָה לְשִׁירַת הָאֲבָנִים
בְּכָל הַשָּׁפוֹת,
בְּמַלִּים סְפוּגוֹת עֶבֶר
בְּמִקּוֹם זֶר, מִפְּלֵא,
מִי עֶבֶר אֲחוֹ אֲמוֹנָה
קְנָאִים, לְגִיוֹנוֹת,
חֲכָמֵי תוֹרָה,
נְצַלְבִים בְּגִלְגֵּלֵתָא
מְשׁוֹרְרֵי עוֹלָם,
חוֹבְקִים זְמַן עֶבֶר
פּוֹסְעִים חֲגִיגִית בְּשִׁבְלֵי
נִצַּח בְּגָנִים שְׁאֲנָנִים.

יפה, יפה מדי

מירי גלעד: **שעה אחת ביום; הוצאת הקיבוץ המאוחד; 1997; 64 עמ'**

ספר השירים החדש של מירי גלעד הוא יפה, אפילו יפה מדי. גלעד מצלמת בעין מיומנת של צלם מקצועי את מראות היומיום שלה ומכניסה אל תוך התמונות את חוויותיה הקיומיות. החזרה על המלה "שלה", איננה מקריה, שהרי אך טבעי הוא שאותו אובייקט, המצולם על-ידי צלמים שונים, יופיע בתמונות כשהוא מצולם מזוויות ראייה שונות לחלוטין. בשירה, כמו בצילום או בכל מעשה יצירה אחר, קיימת התנגשות תמידית בין שתי מגמות סותרות, ששיריה של

גלעד מיטיבים להדגימה. בקצה האחד של הסקאלה ניצבת אישיותו של הכותב המיטב אתו בהכרח אל הסובייקטיביות המיחדת אותו. ואילו בקצה המניגד ניצב המימד היותר אוניברסלי, זה שמאפשר, או לא מאפשר, לנחשף ליצירה להודות עמה. ואפשר שאחד הקריטריונים היותר משמעותיים לכתיבה של כל יצירה אמנות הוא יכולתה לגשר בין שתי מגמות מנוגדות אלה. בביקורתו על הסוריאליזם אומר המשורר הוולשי דילן תומס: "סוריאליסטים מרמים להם שכל מה שהם חופרים מן הלא מודע שלהם, ומעלים על הכד או הנייר, מוכרח במהותו להיות בעל עניין כלשהו" (מתוך "מגמות יסוד בשירה המודרנית"; שמעון זנדבנק אוניברסיטה משודרת, 1990). ועל אף ששירתה של גלעד איננה שירה סוריאליסטית במהותה, ביקורתה של דילן תומס נוגעת אליה בהחלט, שכן רבות המתמונות המצולמות על-ידי הכותבת והמעוררות בה חוויות ומשמעויות ייחודיות לה, נכשלות אי שם בדרך אל הקורא. ווהיה, לדעתי, הבעיה העיקרית של הספר הזה. תמונותיה של המשוררת יפות ברובן, "כשהעץ נכרת/ והטבעות יפות כל כך" (עמ' 15) או "פריחת אפרסק/ מול הלון המטבח" (עמ' 7); חוויותיה נשמעות אותנטיות ברובן "העונות מתחלפות מאלהן/ וכל כוחך לגעת

בהן/ אין בו ממש" (עמ' 10). אבל משהו בחיבור בין השתיים או בהעברתו אל הקורא, לוקה בחסר. תמונותיה של הכותבת שאובות בעיקר מהטבע - נופי מדבר, שדות כותנה, פריחה של עצים, אדמה יבשה. חוויותיה מתמקדות בשני נושאים עיקריים: אובדן משפחת הוריה בשואה והקושי הקיומי היומיומי להתמודד עם פחדים, אימים אמיתיים כמו פיגועים, בדידות והצורך באהבה. שירים רבים בספר מטיבים להדגים את הבעייתיות בשילוב הזה של תמונות-חוויות-מחשבות, דוגמת השיר "פריחת האפרסק" המסתיים ב"הורוד של צבע האפרסק/ ניגר אל הכיור/ דומה לבשר/ ולכוויות" (עמ' 7). השיר שאינו מבהיר את סיבת הדמיון שמציגת הכותבת בסיומו, מותיר את הקורא בהרגשה שמתוארת כאן חוויה מאוד אישית, שאינה מאפשרת הודות עמה, אך מעוררת שאלה. שיר יפה, אימאז'יסטי כרבים משירי הספר, הוא השיר "שדה כותנה" שבעמ' 22. שיר זה מדגים אולי באופן המובהק ביותר את הבעייתיות בספר הוא נפתח בשורות "אבי ואמי/ לקחו אותי למקום שמגדלים בו כותנה/ כדי לרפד את חיי/ תחילה שקעתי בעגלות עמוסות ורכות" (שם). למעשה התמונה המתוארת בשיר אינה של שדות כותנה, אלא של הכותנה לאחר שנקטפה, ואילו התייחסות הכותבת היא בפירוש אל השדה, אגב, הכותנה, כשעודה על השיחים, אינה נעימה

היא גם שירה.

רות לאופר

אילן בושם

ספקות

האם אתה מתלונן כְּשֶׁאתָה מְאֻנָּן;
מְתֻלֶּנֶן כְּשֶׁאתָה לֹא מְאֻנָּן;
או שְׁלֶבֶךָ לֹא עוֹמֵד יוֹתֵר וְאֵתָה
מְסַתֵּף או שְׁזָה אֶפְלוּ מְסַפֵּךְ יוֹתֵר
כִּי כִּכָּה אֵתָה צְרִיךְ לְהִסְתַּפֵּךְ בְּדָבָר
שְׂאוּלִי לֹא מְסַפֵּךְ וְכִכָּה הַעוֹלָם (יִרְחוֹן)
שְׂבוּעוֹן או עֵתוֹן) פְּרוֹשׁ מִתְחַתֵּיךָ או מִלְפָּנֶיךָ
וְאֵתָה מְאֻנָּן וְאֵתָה מְאֻנָּן.

האיש שידע אהבה מהי

נִרְאֶה נוֹרָא
מְרָגִישׁ נִפְלֵא;
לְפַעְמִים רָע.
רָע לוֹ עִם זֶה
וְלְפַעְמִים נִפְלֵא.